

УДК 747

ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОГО ДИЗАЙНУ СЕРЕДОВИЩА

КОСЕНКО Данило

Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, Україна
danylo.kosenko@gmail.com

В роботі охарактеризовано такі сучасні тенденції розвитку дизайну середовища, як людиноорієнтований та доказовий дизайн, зокрема нейрон-архітектурний підхід; універсальний та інклюзивний дизайн з урахуванням травма-інформованого підходу; демократичний, контекстуальний та біофільний дизайн. Зазначено, що найбільш значною тенденцією є об'єднання усіх названих та інших сучасних підходів в рамках концепції дизайну для сталого розвитку.

Ключові слова: людиноорієнтований дизайн, інклюзивний дизайн, демократичний дизайн, контекстуальний дизайн, біофільний дизайн, дизайн для сталого розвитку.

ВСТУП

Сучасний дизайн середовища динамічно розвивається у відповідь на виклики суспільних змін. Чимало напрямків та підходів в архітектурі, дизайні інтер'єру, ландшафтному та міському дизайні, – видах художньо-проектної діяльності, що відносно нещодавно об'єднані поняттям «дизайн середовища» – заново переосмислюються в нових умовах, набувають нових теоретичних обґрунтувань та інструментів практичного втілення. Тенденції оновлення відомих та пошуку нових підходів в дизайні середовища потребують уваги з огляду як проектної практики, та і розвитку теорії дизайну та дизайн-освіти.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою цієї роботи є виявлення та коротка характеристика тих підходів у дизайні середовища, що набувають нового розвитку або по-новому переосмислюються та трансформуються в сучасній теорії та практиці дизайну. Такі підходи за багатьма ознаками можна об'єднати в кілька груп, що виразно постають як перспективні тенденції сучасного дизайну середовища.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Провідною тенденцією сучасного дизайну взагалі, та дизайну середовища зокрема, є розвиток людиноорієнтованого підходу. Історично людиноорієнтований дизайн виник на основі концепцій учасницького (партисипаторного) проектування та дизайн-мислення, проте як цілісна концепція сформувався лише у ХХІ ст. При цьому учасницькі підходи в дизайні, з одного боку, є детально опрацьованими теоретично та мають широке застосування у практиці – а з іншого боку, також викликають обґрунтовану критику [1]. Сучасні тенденції розвитку людиноорієнтованого

дизайну на основі учасницьких підходів схиляються в бік іммерсивного та емпатійного дизайну. Цей підхід описується як «проектування від першої особи» – коли дизайнер настільки «вживається в роль» майбутнього користувача, що здатен приймати обґрунтовані рішення «від імені» цільової аудиторії.

Інша тенденція розвитку людиноорієнтованого дизайну – це доказовий дизайн, тобто розробка проєктних рішень на основі верифікованої інформації, отриманої, як правило, методами статистики та/або математичного моделювання. Як приклади можна навести, зокрема, дослідження поведінки відвідувачів або пішохідних та транспортних потоків у комерційних та публічних просторах, що здійснюється шляхом спостереження, відеофіксації, іншими апаратними методами, а також через моделювання. Ще однією тенденцією в галузі доказового дизайну, що зараз активно розвивається, є нейроархітектурний підхід – використання даних нейрофізіології та нейропсихології не лише для пояснення, а і для прогнозування сприйняття простору людиною та поведінки людини в просторі [2].

Важливим розвитком людиноорієнтованого дизайну є універсальний та інклюзивний дизайн, що має на меті зробити предмети, простори та послуги однаково доступними для будь-кого з користувачів [3]. Питання фізичної доступності для маломобільних груп населення вивчається відносно давно, є добре дослідженим та має робочі інструменти для впровадження у практику проектування. Новою тенденцією є виявлення підходів до інклюзивного дизайну середовища з урахуванням потреб нейровідмінних людей. Наприклад, ще кілька років тому питання сприйняття простору людиною з розладом аутистичного спектру взагалі не розглядалось, а зараз вже існують конкретні рекомендації щодо просторової організації, вибору кольорів, матеріалів, освітлення, звукового та запахового фону, що враховує зокрема потреби людей з такими проявами РАС, як підвищена чутливість до різних подразників [4]. Інша тенденція, актуальна в тому числі і для України з урахуванням досвіду війни, це розвиток травма-інформованого дизайну – мається на увазі в першу чергу психологічна травма [5]. Цей підхід передбачає створення середовища, що знижує ризик ретравматизації через формування відчуття безпеки, довіри, підтримки, співпраці, власної агентності та можливості вибору.

Підхід травма-інформованого дизайну щодо підтримки агентності користувача певним чином протистоїть підходам доказового дизайну, що скоріше передбачають моделювання поведінки людей. Це протиставлення виразніше проявляється у розвитку тенденції демократичного дизайну. Демократичний дизайн спирається на філософію Мішеля Фуко, який вказував, що значна кількість сучасних закладів – не лише в'язниці та казарми, але і школи, лікарні, офісні будівлі – є «дисциплінарними інституціями», що самою лише просторовою організацією визначають певний спосіб поведінки людей, відтворюють стосунки підпорядкування певній владі чи авторитету [6]. Демократичний дизайн шукає можливості подолання такого «програмування» поведінки людини в просторі через розробку рішень, які підсилюють агентність

відвідувача, дають можливості рухатись у просторі та взаємодіяти з предметно-просторовими елементами за власним вибором.

Ще однією тенденцією, яка так само не є новою, але набуває нового розвитку, є контекстуальний дизайн. В сучасному дизайні середовища активно розвивається проєктування на основі «духа місця» (*genius loci*) [7], що передбачає не лише інтерпретацію місцевих архітектурно-художніх традицій, а творче переосмислення усього контексту середовища, включаючи природні та архітектурні ландшафти, а також традиційні форми функціонально-просторової організації середовища. Цей підхід орієнтований не так на використання традиційних матеріалів чи стилізацію архітектурних форм, а оперує складнішими ландшафтними метафорами, наприклад, відтворюючи в громадських просторах характерні форми рельєфу поверхні землі чи структуру історичної забудови.

Значна кількість різноманітних підходів до дизайну сьогодні має тенденцію до об'єднання під «парасольковим» терміном «біофільний дизайн». Початково термін «біофілія» виник для опису потреби людини у взаємодії з живою природою [8]. Серед підходів, що описуються терміном «біофільний дизайн», можна зокрема назвати і такі традиційні, як переважне використання в дизайні природних матеріалів, озеленення інтер'єрів, будівель, територій; біоморфний підхід, що полягає у наслідування природних форм, та біоніка, що створює нові структури та матеріали на основі «технологічних» рішень живої природи. До біофільного дизайну нерідко включають і органічний дизайн, що відрізняється формоутворенням за принципом безперервності та розвитку форми – на відміну від «механічного» формоутворення, що ґрунтується на членуванні та рекомбінації форм. Врешті, важливою тенденцією в розвитку сучасного біофільного дизайну є екологічний дизайн, врахування як екології людини (створення нешкідливого та здорового середовища), так і екології виробництва через аналіз та вдосконалення життєвих циклів продукту. Всі ці підходи, які переважно поєднуються в тих чи інших комбінаціях, сьогодні розглядають як різновиди біофільного дизайну; саме формування спільного погляду на такі різні підходи в дизайні є важливою сучасною тенденцією.

Врешті, найбільш загальним поняттям для опису ключових тенденцій сучасного дизайну взагалі, та дизайну середовища зокрема, є концепція «дизайну для сталого розвитку» [9]. Ця концепція розглядає дизайн як один із засобів досягнення Цілей сталого розвитку ООН (ЦСР). Звісно, можливості впливу дизайну на досягнення всіх сімнадцяти ЦСР є різними, щодо деяких з них – незначними. Як правило, враховуються можливості дизайну середовища щодо реалізації таких ЦСР, як ЦСР 3 Міцне здоров'я і благополуччя та ЦСР 6 Чиста вода та належні санітарні умови – через створення здорового, гігієнічного, фізично та психологічно комфортного середовища; ЦСР 11 Сталий розвиток міст і громад – через учасницьке та інклюзивне проєктування; ЦСР 7 Доступна та чиста енергія та ЦСР 13 Пом'якшення наслідків зміни клімату – через впровадження енергоощадних технологій та низьковуглецевих рішень, адаптації просторів до змін клімату; ЦСР 12. Відповідальне споживання та виробництво – через аналіз та вдосконалення життєвого циклу дизайн-

продуктів тощо. Таким чином, «дизайн для сталого розвитку» можна вважати провідною сучасною тенденцією, що задає широку оптику для розгляду інших підходів в дизайні середовища та сприяє їх взаємному збагаченню.

ВИСНОВКИ

Сучасними тенденціями в дизайні середовища є розвиток та оновлення численних напрямків та підходів з урахуванням змін соціокультурної ситуації на основі нових наукових та практичних досліджень. Ключовою тенденцією є адаптація різноманітних напрямків та підходів у дизайні середовища з погляду концепції сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Косенко Д. Ю., Вишневська О. В., Остапик С. В. Дизайн-мислення: теоретичні підстави та критика. *Art and Design*. 2022. № 4. С. 43–50.
2. Medhat Assem H., Mohamed Khodeir L., Fathy F. Designing for human wellbeing: The integration of neuroarchitecture in design – A systematic review. *Ain Shams Engineering Journal*. 2023. № 6, т. 14. С. 102102.
3. Виртосу І., Печончик Т. Універсальний дизайн: практичні поради для кожного, 2015.
4. Gaines K., Bourne A., Pearson M., Kleibrink M. Designing for Autism Spectrum Disorders. Routledge, 2016. 232 с.
5. What is trauma-informed design? *Australian Design Review*: веб-сайт. URL: <https://www.australiandesignreview.com/interiors/what-is-trauma-informed-design/> (дата звернення: 31.01.2026).
6. Piro J. M. Foucault and the Architecture of Surveillance: Creating Regimes of Power in Schools, Shrines, and Society. *Educational Studies*. 2008. № 1, т. 44. С. 30–46.
7. Lokas I., Petrović R., Rakonjac I. The Essence of Place: Understanding Genius Loci Through Phenomenology. On Architecture - Challenges in Design : Proceedings / 11th International Conference. Belgrade, 2023. . С. 215–224.
8. Biophilia / за ред. Wilson E. O. Cambridge, Mass : Harvard University Press, 2010. 157 с.
9. Формування збалансованого (сталого) архітектурного середовища : монографія / за ред. В. Абизов, Л. В. Камьонка, О. Сафронова, І. Устінова. Kielce : Wydawnictwo Politechniki Świętokrzyskiej, 2022. 201 с.

KOSENKO D.

PROMISING TRENDS IN MODERN ENVIRONMENTAL DESIGN

The paper describes such modern trends in the development of environmental design as human-centered and evidence-based design, in particular the neuroarchitectural approach; universal and inclusive design taking into account the trauma-informed approach; democratic, contextual and biophilic design. It is noted that the most significant trend is the unification of all the above and other modern approaches within the concept of design for sustainable development.

Key words: human-centered design, inclusive design, democratic design, contextual design, biophilic design, design for sustainable development.